

EMILE DURKHEIM'A GÖRE DİN KAVRAMI

Emrah BOZKURT

[“Din Kavramı” Makalesinin “Batı Literatüründe Din” Bölümüdür.]

Yayımlanan Yer

Havâss Dergi, sy.I, Mayıs-Temmuz 2017, Trabzon 2017, s.34-55.

1.5.EMILE DURKHEIM'A GÖRE

Daha öncede belirtmiş olduğumuz gibi Durkheim, Totemizm'i insanlığın en eski dini olarak kabul eder ve ona göre totemcilik dinin özünü açıklamaktadır. Totemciliğin incelenmesiyle toplumsal bir olgu olan dinin kavranabileceğini ileri sürer. Durkheim'a göre, dinin en önemli ögesi yüce bir tanrıya inanmak değil, dünyanın kutsal olan ve kutsal olmayan şeklinde bölünmesi olduğudur.¹ Böyle bir çıkarım yapmasının sebebi tanrısız dinlerinde mevcut olmasıdır. Ayrıca Durkheim dinin gizem ve doğüstü kavramlarla da tanımlanamayacağını söyler. Din kutsal nesnelere, inançlar ve ayinler bütününden oluşmaktadır. Dinin önce kutsalı belirlediğini sonra bu kutsalla ilgili inançların örgütlenmesinin gerçekleştiğini, son olarak da inançlardan az çok mantıklı bir biçimde çıkan ayin ve uygulamaların şekillendiğini söyler. Bu sistematikte Durkheim, dinin bir toplumsal bütünleşme aracı olduğunu düşünmektedir. İnsanların bilgilerinin büyük bir kısmını ve bu bilgilerin düzenlenmesini de dinden aldığını söylemekle birlikte dinin kolektif düşüncenin en uç noktası olduğunu dile getirir. Durkheim, dinin insanları ilk ve en sıkı şekilde bütünleştiren güç olduğunu ve dindaşlarına, ülkeye ve yöneticilere bağlılık duygusunu teşvik eder, onlara ahlaki yükümlülükler verdiğini dile getirir. Durkheim tanrıyı kabul etmemektedir, dinin tek bir kaynaktan çıktığını ve bu kaynağında toplum olduğunu söyler. O'na göre, kolektif bilinç dini oluşturur, kolektif bilincin kaynağı ise toplumdur. Dolayısıyla tanrı kavramının ve kutsal olanın kaynağı kolektif bilinci oluşturan toplumdur. Durkheim, toplumun tüm varlığıyla düzen ve yapılarının dinde ifade edildiğini dile getirir; din toplumun minyatürleştirilmiş modelini veren kurumdur. Dini ritüellerin ise, o toplumun içinde yaşayan insanların zaman zaman kendi sosyal anayasasını hatırlamasını mümkün kılan bir toplum değerleri doğrulması gibi değerlendirmektedir.² Durkheim'a göre din kişisel değil, toplumsal bir süreçtir. Bu çıkarımıyla Durkheim, Kur'an'da anlatılan dinin bir süreç olduğu vurgusu ile benzerlik taşımaktadır; aslında buradaki durum subjektif-objektif arasındaki ayrımdır. Fakat Durkheim bu durumu totem üzerinden ele almaktadır. O'na göre, totemlere gruplarının birliğini temsil ettiği için tapılmaktaydı. Totemin kutsallığı bir kere kabul edilince artık o toteme tapan toplumunda kutsallığının temelleri atılmış oluyordu. Bu nedenle toteme gösterilen saygı, o topluma da gösterilmekteydi. Dinsel şeylere saygının aslında otoriteye hürmetten başka bir şey olmadığını da söylemektedir. Durkheim'in teorisinden insani veya toplumsal her şeyin din ya da dini mahiyet arz ettiği sonucuna varabiliriz. Bu şekliyle dinin din olabilmesi için toplumun aşırı önemsenmesi anlamına gelmektedir. Bundan dolayı Durkheim'in, din duygusunun kişisel yönünü fazlaca ihmal ettiği açıktır. Onun din tanımı hakkında 'toplumların tanrısallaştırdığı' ya da 'tanrıların toplumun kılık değiştirmiş şeklinden başka bir şey olmadıkları' çıkarımı yapmak mümkündür. Ayrıca bir topluluğa sahip olmayan hiçbir din yeryüzünden kalkmış değildir, aynı şekilde toplumların yaptığı her şeye dinsel damga vurmak, bütün dinler için ne derece geçerli olacaktır.

¹ Bozkurt, *a.g.e.*, s.247.

² Şerif Mardin, *a.g.e.*, s.45.